

Hoezo doen presidenten er niet toe, Maarten van Rossem?

Door Frans Verhagen Niet gepubliceerde column voor het blad Maarten © 2012

Volgens sommige historici, onder wie de naamgever van dit blad, maakt het niet uit wie er in Amerika president is. In deze visie heeft de geschiedenis een soort autonome gang waarop presidenten op zijn best marginale invloed hebben. Of de een of de ander werd gekozen, dat zou niets uitmaken. Het is een provocerende stellingname die bij nadere beschouwing verworpen moet worden.

Inderdaad, had Gerald Ford en niet Jimmy Carter gewonnen in 1976, ik denk niet dat het veel had uitgemaakt. Inflatie, werkloosheid en een dubbele oliecrisis: elke president zou hopeloos rondgesparteld hebben in die maalkolk. Zou Camp David ook zonder Carter hebben plaatsgevonden? Ik betwijfel het. Maar dan kunt u natuurlijk zeggen: dan was er wel wat anders gebeurd. Vast en zeker.

Stel in 1988 had Michael Dukakis gewonnen en niet de oude Bush. Met alle respect voor de manier waarop Bush de val van de muur afhandelde, veel had het niet uitgemaakt. Laat ik een stapje verder gaan. Oude Bush in plaats van Bill Clinton in 1992? Het is waar, ook dat had weinig uitgemaakt. Ik kan me moeilijk voorstellen dat de jaren negentig er heel veel anders hadden uitgezien als Bill Clinton nooit het Witte Huis had bereikt. Ja, de wederopstanding de Republikeinen onder Newt Gingrich, in 1994, en het destructieve anti-alles beleid van zijn partij sindsdien zou misschien niet hebben plaatsgevonden. Monica Lewinsky was onbekend gebleven en Hillary waarschijnlijk ook.

Verder terug, in 1952, zien we dat het na twintig jaar toch echt tijd was voor een niet-Democraat en dus kregen we de allemansvriend Eisenhower in plaats van de intellectueel Adlai Stevenson. Ik denk niet dat de jaren vijftig er heel anders zouden hebben uitgezien onder Stevenson.

Laat ik nog wat verder meegaan met de stelling en ook wat provoceren. Franklin Roosevelt werd in 1932 gekozen op een agenda van een evenwichtige begroting en een kleine overheid. Gelukkig gooide hij die domme ideeën overboord en bleek hij energiek, creatief en sluw in het gebruik van macht. Niemand kan zeggen dat hij niet een groot verschil maakte. Aan de andere kant was een deel van zijn beleid al voorgesteld door de arme Herbert Hoover en is het goed mogelijk dat de dynamiek van de ontwikkeling ook een New Deal onder een andere president dan FDR had mogelijk gemaakt. Roosevelt maakte dus wel degelijk verschil maar dat beantwoordt niet de vraag of een ander dat verschil niet ook gemaakt zou hebben.

Nu de andere kant. Zou het echt niets uitgemaakt hebben als in 1912 niet Woodrow Wilson was gekozen? Deze ex-professor in overheidsbestuur installeerde inkomstenbelasting, richtte de Federal Reserve Bank, ontmantelde het protectionisme en joeg er tientallen verregaande wetsvoorstellen door. Na zijn herverkiezing voerde hij Amerika de oorlog in en na de oorlog probeerde hij zelf de vrede te regelen en isolationisme de kop in te drukken, zonder veel succes. Deze resultaten zijn genoeg voor de mediaterroristen van Fox News en rechtse radioschreeuwens om Wilson verantwoordelijk te houden voor alles wat er mis met de VS. Ze hebben een punt, als je dat tenminste allemaal verkeerd vindt.

In april 1945 overleed Franklin Roosevelt en werd Harry Truman president. Was FDR een jaar eerder overleden dan was Henry Wallace president geworden. Wallace zou dan in 1944 zelf zijn gekozen of de Republikeinen zouden hun kans hebben gegrepen met de dynamische gouverneur van New York, Tom Dewey. Ik weet niet precies wat ik zou hebben moeten verwachten van een president Wallace (een volatiele man met softe trekken als het op buitenlands beleid aankwam) of een president Dewey, maar ik me niet voorstellen dat ze zo hun stempel hadden gedrukt op de naoorlogse wereld als Harry Truman. Samen met George Marshall en Dean Acheson en een batterij andere adviseurs zette de kleine man uit Missouri die wereld in elkaar op zo'n manier dat hij vijftig jaar overeind bleef. Los van de vraag of die manier verstandig was en of het niet anders had gekund, het was Truman die het

verschil maakte. De isolationisten in de Republikeinse Partij, behoorlijk sterk toentertijd, hadden het land een heel andere richting in kunnen sturen, en dat geldt ook voor de supernationalisten die in 1949 al een oorlog in China wilden voeren. Kennedy of Nixon in 1960? Ik ben geen geweldige fan van Kennedy. Ik denk dat hij uiteindelijk vooral belangrijk was in de dood, dat wil zeggen, dat hij Lyndon Johnson de kans gaf om programma's door te drukken die Johnson verkocht als favoriete projecten van de dode president: burgerrechten en armoedebestrijding. En natuurlijk liet de dode president de collectie *best and brightest* achter die als adviseurs van Johnson meehielpen van Vietnam een moeras te maken.

De interessantere vraag is of een presidentschap van Nixon de gang van de jaren zestig had veranderd. Zou een ervaren en minder paranoïde Richard Nixon de overgang na de doodsaaie jaren vijftig gemakkelijker hebben kunnen maken? Zouden de jaren zestig er dan anders hebben uitgezien? Dit soort counter-history is gevaarlijk terrein. We weten het niet. Wel weet ik dát het wat uitmaakte, Nixon of Kennedy. Dat geldt natuurlijk evenzeer in 1968, toen Nixon met miniem verschil vicepresident Hubert Humphrey versloeg. Had Humphrey Vietnam beter en sneller kunnen beëindigen? Zou Cambodja aan de Rode Khmer ontsnapt zijn? Zou het alles vervuilende en nu nog steeds doorwerkende Watergate-schandaal dan zijn voorkomen of zouden er andere schandalen hebben plaatsgevonden? Maakte het echt niets uit wie er in 1968 werd gekozen?

Het desastreuze presidentschap van de kleine Bush is een geval apart. Ik zal mijn vingers niet branden aan de vraag of 9/11 niet had plaatsgevonden onder president Gore (zeker is dat de Bush/Cheney bende het die zomer behoorlijk liet afweten) maar wel weet ik dat alles wat volgde zou anders zijn geweest. In denk niet dat de neoconservatieven ook president Gore tot de dommigheden in Irak en Afghanistan zouden hebben kunnen verleiden? Zouden de Democraten van alles de schuld hebben gekregen en voor jaren niet meer mee kunnen spelen? Vast.

Misschien is te eenvoudig om een oordeel de ene of de andere kant uit te spreken. De grote Abraham Lincoln merkte eens op dat hij volledig erkende dat de

omstandigheden hem gemaakt hadden en hij niet de omstandigheden. Het was typerende bescheidenheid maar ook typerend realisme van een man die niettemin hoogst persoonlijk verantwoordelijk was voor het voortbestaan van de Verenigde Staten. Ik kan me geen enkel ander politicus voorstellen in die periode die daarin geslaagd zou zijn dan Lincoln. Tegelijkertijd had hij gelijk. Hij kon de gebeurtenissen allerminst sturen, liep vaak achter de feiten aan en kreeg vaak niet gedaan wat hij wilde. En toch. Zonder Lincoln had de wereld er anders uitgezien. Zo het materiaal overziend, kan ik alleen maar concluderen dat het in de meeste gevallen wel degelijk uitmaakt wie in Amerika president is. Leuke provocatie maar de stelling kan worden verworpen.